Чайка.

Оповіданнє Наталки Полтавки.

»Ой горе-горе, горюваннячко моє,
Ой потеряла все здоровлячко своє!
Ой потеряла все здоровлє й голосок,
За поганим чоковіком на часок!
Тонку та білу постілоньку постелю,
Ой сама піду до сусідоньки вогню,
Чи не знайду свого милого сліду?
А мій милий у сусідоньки сидить,
Сусідоньку за білу ручку держить,
А на мене неславоньку говорить,
Що до мене три жовніроньки ходить!...«

З народньої пісні.

»Нема цьвіту цьвітійшого над маківочки;
Нема-ж і роду ріднійшого над матіночки!«

Народня приказка.

Отсе якось зібрались ми — кільки жінок і кільки дівчат — у гурті, і розмова пішла у нас за жіноче питаннє... Я стала вказувати на жіночу нерівноправність з чоловіками, на ненормальність її становища у громадськім житї, і взагалї на її гірку долю, на потребу боротьби за „своє право“ і т. и...

Одна панночка, дівчина вже не підлїток, відповіла менї на такий чин, що так воно було, так воно й буде — не нам його перероблювать... І навіть зачала виправдувать чоловіків у їх деяких відносинах до жінок... Друга-ж, молода жінка, людина мов би розумна й осьвічена, вимовила недбало, що „мода на жіноче питаннє минулась“...

Правду кажуть — нема гіршого ворога жіночому питанню, як сама жінка; то не парадокс!... Прийшлось менї потратить немало слів і доказів, щоб хоч трохи переконать бесїдниць у своїх думках...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Але кільки разів випадало менї, поговоривши з жінками, складати руки в одчаю, що нїщо тут не зробиш, нїколи не пробєш цю камяну стїну Китайського царства!... Еґоїзм, за малий розвій розуму, задавнене невільство, старі забобони, що в'їлись у плоть і кров жінки, рутинїзм, боязкість новини, брак самостійности і в ідеях і в руху, упертість і якесь зовсїм особисте, спеціфічно жіноче недружелюбство, якась заздрість до своєї-ж сестри, — от причини цему чудному явищу!...

Вказуючи на різкі зразки жіночої долї — або, краще сказать, жіночої недолї, я найперш пригадала один, доволї барвний, де діючою особою була дуже близька менї людина. Маю тут розказати його.

У 18** роцї полк наш був переведений в одно українське повітове містечко, і ми з чоловіком найняли собі невеличкі хати з самого краю ув одного урядовця, що служив у місцевому банку.

Я познайомилась і скоро подружила з сім'єю нашого хазяїна. То були прості, симпатичні люди, але заїдені, задавлені нуждою... Маленький урядник, Павло Василевич Граб, доставав і маленьку плату на своїй службі, дїтий як курчят — одно одного менше, жінка слабкого здоровля, усе хворіє, треба платить і в аптику й лїкарям, житє-ж, хоч і в повітовім містї, коштує таки!... Тільки й було їм деякою підмогою, коли наймуть кому свої хати... Але те випадало не раз-по-раз, бо їх оселя була далеко від центру, і мало кого брала охота забиватись на самий край...

З першого-ж мойого знайомства я зараз завважила на старшу доньку Грабів, Настю, дївчинку років десяти.

Височенька, рівненька і тонка мов стеблина, з білим, продовгастим личком, у рямцї ясних як золото кучерів, з великими, синїми, мрійними очима під чорними, густими віями, високим, крутим чолом і рожевими, з наївним виразом устами, вона вражала своєю делїкатною красою і гостро відрізнялась між иньшими дїтьми. Вона здавалась тут між ними якоюсь чужою, немов приблудою.

Натура глибока, любляча, вірна, талановита, вдачі тихої, мягкої, полохливої, але нервова і вразлива до краю...

Така була моя Настя!

Вільного часу в мене було чимало — дїтий нам не дав Біг, а як дружина військової людини я більш того що самотнїла у своїй хатї. От менї й спало на думку давати лекциї Настї... Батько й мати запевно тому не протестували, а сердешне дївчя

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

аж не стямилось від радощів! Воно давненько вже мріяло за науку, вивчилось трохи не само собою читати й писати, але на тім і стало... Не було куди!

У дівчини цілком виявляв ся музичний талан і я звернула на це увагу: свій лекцийний час ми страчували найбільш за моїм пяніно, що я мала роскіш привезти з собою.

Пора миналась. Моя учениця розвинулась і фізично і морально, і робила надзвичайні кроки в музиці... Я вже мислила за її пишну долю як артистки і мала на думці, коли зможу, помістить її у музикальну школу, коли несподіваний причинок урізав усі мої пляни. Полк наш переводили знов у иньшу, далеку сторону...

І от, після пяти років пробування тут, коли ми завелись уже своїм хазяйством, звикли до місцевости і до людий, треба нам тепер усе кидать і волочитись хто його зна куди з своїм збіжям, зноситись з иньшими людьми, з иньшими звичаями...

Отто радощі такі військового житя, що панночки так зазіпають на його, маючи на прикметі самі золоті галуни і брязкучі остроги!

З Настею одначе я надумала не розлучатись і взяти її з собою. Пан мій нічого проти цего не казав, а родителі були тому й раді.

Але перепона вийшла з того боку, де я найменш сподівалась: моя Настя, ота тиха, розумна, слухняна дитина, тут виявила разом страшенне непокірство, упертість, самостійність...

— Я з вами не поїду! — тремтячими устами, але твердо і рішучо відповіла вона мені, коли я виявила їй свій плян. — Не думайте, що я вас не люблю — я вас, моя голубонько-тітусю, після тата й мами більш над усьо на сьвіті люблю!... І я знаю, що без вас мені буде дуже трудно... Я пропаду з нудьги... пропаде і моя доля! Ви з мене зробили б людину... довели-б мене до ума! Але як же я покину свою хвору маму? Хто її буде без мене доглядать? Ні, я не поїду! не поїду!... Тітусю! серце моє! як же я жити-му без вас?! Не кидайте мене! сонечко моє!... — З цїми словами вона припала мені до грудий і залилась пекучими, незутїшними сльозами... Але зосталась тверда і нерухома в своїй рішучости.

Що тут було казать? Требувать властю, як того бажали родителї, і немилосерно і неморально; переконать її умовляннєм — ніякого способу! Прийшлось покинути мені і мою ясну думку

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

і мою Настю. Я виїхала з тяжким серцем, відібравши від своєї учениці обіцянку, що раз-по-раз писати-ме до мене, буде провадить і далї свої лекциї і не кидати-ме музики — задля чого я їй подарувала й своє пяніно...

Тільки дібралась я до свого нового місця пробування, як мене дожидала вже звістка від Настї:

„...Сьогодня — писала вона — мама звелїла поприбірать Ваші хати, перенести пяніно до нас у сьвітлицю, налїпила карточки на Ваших вікнах. Боже мій, як менї непереможно тяжко було на те глядїти! Я плакала, мов топилась у своїх сльозах! Менї здавалось, що я в-друге з Вами прощаюсь і тепер уже на віки! Ох, на віщо я з Вами познайомилась, на віщо я так до Вас звикла?! Як менї тепер тяжко!“

У другім листї вона писала:

„...Вчитись музики по нотам самій дуже трудно, майже що неможливо, а над моїми імпровізациями сьміють ся дома... Ви, знаю, скажете, що то дурниця, не варт на те глядїти, робить уваги, але коли-б Ви знали, як воно допіка! Тут, здаєть ся, ти злетїв на крилах до небес, а тут чуєш регіт, насьмішки, глузування! Я схоплюсь, утечу куди, і плачу, плачу, трохи очий собі не виплачу! Бувають хвилини, коли я жалую, чому не поїхала з Вами, але знов як задумаю про маму, яка вона хвора, слабка, блїда — почуваю, що й тепер не поїхала-б, як би прийшлось! Боже мій, мене так пориває до музики, немов душа моя там, а менї руки звязані! Я знаю, що нїчого, нїчого з того не буде!“

Знала і я тепер, що нїчого з того не буде, так і згасне іскра божа, і дорікала сама собі, чому так необмислено збудила на безмежні муки дрімаючу людську душу...

Минули чотири роки... Рівне листуваннє з моєю молоденькою приятелькою давно вже перепинилось. Коли-не-коли доставала я тепер коротеньку звісточку від Настї. За музику вона вже й не згадувала: пяніно продали, бо мати все хворіла, дїти прибували і росли, батько старів ся — треба було якось жить!

Але одного дня прийшов до мене лист, що, здавалось, увесь так і тремтїв, так і сяяв від радощів і щастя...

„...Моя дорога, люба, мила, незабутня тїтусю! — писала в екстазї Настя. — Моя печаль була завсїди Вашою печалею,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

нехай же моє щастє буде Вашим щастєм! Поздоровте мене! Я йду заміж за найкращу, за наймилійшу в сьвіті людину! Я його давно вже кохаю, але вбога, неосьвічена дівчина ніколи, навіть у самих потайних думках, не мріяла я стати його жінкою! Але він, не глядючи на нашу нерівність із ним, посватав ся до мене! Посватав ся, бо покохав мене! Чуєте, тітусю, покохав мене! Боже, чи переможу я таке щастє!"

„Звуть його Степан Федорович Валиченко, він у банку служить, як і тато, і навіть приходить ся татови начальником... Тато все шуткує, узиває мене своєю начальницею! І як би Ви знали, які тато й мама тому раді, що я йду за такого заміж! Вони трохи на руках мене не носять, а за мойого жениха й казать нічого — тільки що не молять ся на його!"

„Приїздіть безпремінно на весіллє! Буде скоро, не знаю тільки власне, коли! Але він усе поспішаєть ся! Цілую, цілую Вас безліч, моя голубко! Я знаю, то Ви мені щастє подали! Нехай і дядя приїде!... На віки вдячна і щаслива Настя".

Мені стало чогось невесело, коли прочитала я цей лист. Чи то було передчуваннє, чи неймовірність у людське щастє, чи так тільки тихий смуток нещасливої людини перед чужим щастєм? Чи може еґоістична ревність, ляк, що втеряю любов своєї дорогої дитини через якогось невідомого мені там чоловіка? Сама не знаю! Я розуміла, що це заміжжє повинно буть несподіваним щастєм для дівчини при її такім становищі й достатках; вони кохають ся між собою, родителї раді, чого-б, здаєть ся? Усе як слід! Кожна мати бажала-б того своїй дитині! А мені от щось не так... невесело тай годї! От немов би невеличка, але дошкульна занїзка попала у живе тіло і все не дає спокою... усе мулить... І почуваєш її і не знайдеш її, де вона там застрягла!

Про те я нічого не написала Настї за свої почування — на віщо отроювать їй її золоте щастє? Воно таке недовге в людському житї... Але на весіллє не поїхала... відмовилась нездоровлєм...

Відбулось весіллє і через якийсь час до мене прилетіла телеґрама, де стояло тільки саме слово: „Щаслива!"

— Спасибі! — сказала я, примушуючи сама себе радіти з „щасливою". А нудьга гнїтила мене і гнїтила, мов каменем.

Потім я доставала вже довгі-довгі листи, де молода подруга виписувала менї дрібно своє щастє...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ув однім листї вона між „щастєм“ згадала про рояль, що чоловік навмисне купив для неї, почувши, як вона кохаєть ся у музиці, і навіть найняв для неї учительку, щоб давала їй лекциї.

„...Але тїтусю, — додавала Настя, — хоч вона молоденька і красуня на диво, куди їй проти Вас! Я Вас розуміла з першого-ж кроку, а з нею я нїчого не розумію! Стефик сьмієть ся, каже, що то неправедність, пристрасність до Вас! Може й так!“

Після того я не мала нїякої звістки. Стурбована я написала. Не скоро прийшла відповідь. От який лист лежить передо мною:

„...Простїть! Не писала, бо не мала снаги писати! Тай тепер не маю! Як би не одна причина, не схотїла-б жити! Більш нїчого не можу сказати!“

Не довго думаючи я зібралась і поїхала.

Мене зустрів невеличкий, блїдий, русявий чоловічок років трицяти, з рожевими, жіночими устами, делїкатно стуленими, і чудовими, карими, млявими очима, що так і обгортали тебе тихою ласкою.

Тільки я сказала, хто я така, у його ласкавих очах блиснула надзвичайна радість і він раптом простяг менї обидві руки, білі і маленькі, як у жінки.

— О, яке щастє! яке щастє, що ви приїхали! — скрикнув він тремтячим від справжнього почування музичним голосом. — Вона так любить вас! вона така рада буде! Йдїть до неї, йдїть! Ви там побачите щось несподїване для вас! Але не жахайтесь, щось дуже-дуже миле! — усьміхнув ся він чарівним усьміхом на своїх рожевих, делїкатних устах.

Я була зачарована і мимоволї обвинуватила Настю „по жіночому“ за її якесь там невдоволеннє житєм. „Не вже, — гадала я собі, — бувши за таким любим чоловіком, можна почувати себе безщасною! То її дївочі фантазиї, що, видно, не вгамувались іще!“

Тим часом Степан Федорович упередивши мене, щоб підготувать Настю до нашого побачення, звернув ся і кивнув менї...

Ми увійшли у велику кімнату, і я побачила під стїною на ліжку Настю, яку я ледви пізнала, так вона змінилась (але красуня стала ще краща), виросла і була блїда на виду...

Коли ми привітались з плачем і сьміхом, вона відкинула біля себе частину ковдри і показала менї з небесним усьміхом

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

маленьке дитятко, рожеве як квіточка, угорнене в білі і тонкі пелюшки.

— Моє! — вимовила вона — і у цім слові виявилось усе її істнуваннє. Вона притулилась устами злегенька, але на довго до темної голівки, і здавалось, заніміла в такім руху... Коли вона підняла лице, сльози одна за однією, чисті як перлини, покотились по її блідих щоках...

Чоловік її стояв перед ліжком і мовчки дивив ся на цю сцену, глибоко зворушений.

Але Настя навіть і не глянула на його. Здавалось, вона не примічала його, або краще сказать, не бажала примічати.

— Грішна душа! — я знов осудила її у своїх думках.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ми зістались самі з Настею.

— Який він вам показав ся? — раптом нервово спиталась вона, не даючи й хвилині минути.

— Він мені вподобав ся! — відказала я нерішучо.

Вона пильно подивилась на мене своїми глибокими, смутними очима, і відвернулась від мене, образливо вимовивши:

— І ви такі, як усі! і вас він зачарував!

Мені від разу стало важко, немов я зрадила отсю дорогу мені людину, що видимо була нещаслива. Я стала виправдуватись, але вона все мовчала, нічого не казала. Тільки коли я між иньшим пригадала і „рояль“ і „учительку“, як докази любої приємности до неї чоловіка, вона разом перепинила мене:

— Ось годі, не говоріть! Не говоріть, молю вас! — скрикнула вона, поблідла і на лиці її виявилась надзвичайна, сердешна мука.

— Тут щось єсть! — сказала я собі — і взяла на думку добре приглядатись до її чоловіка.

Але нічого недоброго, щоб кидалось ув очи, я у йому не запримітила. Він у всьому був бездоганний. Тільки мені стало здаватись — не зором, а почуваннєм, що він цілком штучний! І його рух і його речі і його погляд — усе немов було надумане, ненатуральне, фальшиве. Вкінці я не могла його терпіти, мене нудило від його солодкости, млявости, ласкавости його очий. Він мені, як то кажуть, приїв ся, і його чари не робили на мене вже ніякого впливу. З тим я й поїхала. Від Насті я нічого не почула більше.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ми знов стали рівно листуватись. За чоловіка Настя вже не згадувала, мов його й не було, але увесь лист її був заповнений дитинкою. Видно, цілком захопилась нею.

— Тай добре! — гадала я. — Жінка як не знайде щастя у коханні, вона шукає його у материнській любови! Може й удовольнить ся!

Тільки скоро в листах моєї Насті уявилась іще друга людська істота: це був її вчитель, якийсь молодий хлопець, що скінчив консерваторію і дає їй лекциї музики.

„...Коли-б ви знали, тітусю, як мені тепер любо! — писала Настя. — Моє житє мов відновилось! Моя дитинка, любий, милий товариш, з котрим можна свою душу відвести, і музика — більшого щастя мені й не треба! Вас тільки, моя голубонько, мені й бракує! Коли-б ще Ви — на усій землї не знайти-б кращого! Я знаю, Ви теж подружили-б з Молодком, як би познайомились з ним! Що за чисте серце! І талан великий! Не тут би йому буть!“

— Це вже не добре! — сказала я собі з звичайною жіночою обережністю.

Через який час я дістала звістку, що підперла мою турботу.

„...Чи поймете Ви мені віри, чоловік мій уже косо глядить на мого друга? — нервово оповідала Настя в свойому листї. — Ревнує, чи що? Яке він має право? Після всього того, що було! Учора, як ми грали якусь сонату — я на роялї, він на віольончелї (небесно грає!), мій чоловік скрививши губи, вимовив стиха: „Крейцерова соната!“ Я вся спалахнула від сорому й гніву і втеряла такт... Не знаю, чи запримітив Молодко? Боронь Боже! Ох, він менї тепер гірш осоружний, як коли!“

Далї на мої спостерегання була така відповідь:.

„...Не турбуйтесь, тітусю, нічого нечесного Ваша Настя не зробить! Щож до того, як люди глядять, чи глядїти-муть на нашу дружбу, менї малий клопіт! Я вже й примічаю, що деякі мої знайомі панії годї ходить до нас, і навіть зустрівшись на вулиці не кланяють ся менї, мов не пізнають! Тай на здоровля їм! Я тим не дуже журюсь! Я ще на злість їм буду ходить з моїм другом на прогульку у-двох! Нехай бачять, що я їх не боюсь! Нічого менї боятись, нї з чим менї ховатись, моя душа чиста! Нехай вони ховають ся з своїми другами! Я знаю, які вони! Менї-ж нема чого! Чисті, як перед Богом! Між нами навіть нїколи не було вимовлено слово „кохання“!“

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Разом з цім листом прийшов до мене другий лист від однієї моєї знайомої, що пробувала у тому-ж місті. Вона мені писала:

„...Ви близька приятелька Воличенкової, порадьте їй, щоб поводилась обережнійше... Вона ще зовсім молоденька, не має доброго розуміння у громадських відносинах, а чоловік їй нічого не каже! Чи так він уже закоханий в неї, що нічого не бачить, чи вона так міцно прибрала його до своїх рук, що він і голосу не посьміє подать — не знаю! Але факт той, що він мовчить, а „друг“ його жінки що дня буває у їх, грають по цілих вечорах у-двох на роялї і навіть ходять у-двох на прогульку! Зовсім скандально виходить!

„Я запевно не думаю, щоб між ними річ дійшла до краю, але видимо, вони закохані одно в одного! І мене дуже дивує, як вона може змінить такого чарівного чоловіка, як її, на такого блазня! Він чарує одним своїм поглядом, одним своїм словом! Наші дами млїють перед ним і я навіть не знаю нї одного випадку, щоб котра не піддалась йому, аби тільки удостоїв він накинуть на них оком... І такого чоловіка не кохать? Нї, нема в неї ніякого смаку! Правда, вона завсїди була якась чудна, не така, як усї!“ і т. и.

Не мала я ще часу роздуматись, прибрать, що менї тут робить, коли несподївано прилетїла до нас наша Настя з своєю дитинкою.

— Тїточко, голубочко, не лайте мене, не гнївайтесь: я покинула свого чоловіка! — з таким криком упала вона менї на груди. — Він зажадав, щоб я заказала йому („йому“!) ходить до нас, порвала з ним, не бачилась — я запротестувала! Яке він має право? Між нами нічого не було! То він сам мене зраджував і зраджує тепер! Я вам нічого не казала... але й та учителька була його коханка... Вони навмисне придумали ту штуку з лекциями, аби частїще бачитись! Подумайте, яка гидота! Ще й року не вибуло, як ми побрались, і така вже обмана! А я кохала його тодї як божевільна! Не знаю тільки, як я жива зосталась! Тепер аж дивно менї: він менї осоружний став, не можу його бачити! А тодї... „воно“ мене від смерти відвело! — додала вона притискаючи до серця дитя. — І казала далї, не слухаючи мене, не перепиняючись, тремтючи від гнїву й одчаю: — Я відказала йому, що на це не згоджуюсь, я-ж не невільниця його! Він не має права так обходитись! Я зібрала деякі свої речи, забрала дитину і пішла

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:06 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

до наших... Ах, Боже мій, як мене там привітали, коли почули усю правду... „І сама я винувата, бо не така, як усї: живу тільки своїми фантазиями, і знать не знаю дійсного житя! Що чоловіки зраджують своїх жінок, а жінки покірно терплять ту наругу — то всім відомо, нічого проти цего протестувать, треба коритись, бо нічого тут не зробиш! Їх, чоловіків, сила, а не жінок... Тай тепер я не належу до себе, тільки до своєї дитини... Коли я забулась за честь мужа, хоч би згадала про дитину! А я через якогось там блазня забулась і честь і сором і жіночу повинність і материнський обовязок!“ Вкінці вони жадали, щоб я зараз вернулась до чоловіка, перепросила його і скорилась його волї. Ой, Боже мій, яку я муку й у їх перетерпіла! Чи сподївалась я того від дорогих менї людий?! Я ледви діждалась ранку — то було у вечері, і зараз поїхала до вас! Тїточко, не щеміть мене! Я буду вам помагати у хазяйстві, ходить біля вас, а тим часом підучусь ще музики — я вже її з „ним“ доволї підучилась, і буду давати лекциї, аби нам було з дитиною з чого жити...

Я радїла і була стурбована, тай гадала, як його паспорта роздобуть від чоловіка. Надумала, що я сама йому напишу.

Зараз і написала з усією дипльоматією, на яку тільки я була здібна. Але відповіди усе не діставала. Це мене немало турбувало.

Житє наше пішло тихе й ясне, мов осяяне весняним сонечком. Ми з старим, що тепер більш дома сидїв, нянькались з дитиною, мов воно наше власне було, Настя-ж дуже узялась за музику. Вона поправилась, заспокоїлась, була тиха і навіть весела.

Після бурь і турбот вона спочивала у цьому затишку і признавалась менї часом, що так їй гарно й мило тепер, як, здаєть ся, нїколи не було. Вона бажала-б, щоб так завсїди було. Навіть розлука з її молодим другом не впливала на неї. Листуваннє з ним її вдовольняло.

Але я сама собі не була спокійна. Усе немов чогось дожидалась.

Одного ранку вбігла до нас Настя, біла як крейда, з розгорнутим листом у руках.

— Хто має право на дитину — чи батько чи мати? — раптом спитала вона, уся захапавшись.

Я не зрозуміла.

— Запевно, батько, — буркнув мій старий, похнюпившись.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Менї отсе... пишуть... із дому... що він хоче... відібрать... від... мене... дитину... — стала говорить вона, і голос її тремтїв і спадав, ледви можна було розібрать. — Мотивом він становить... що я покинула... та ще через... свого... коханка... Ой, Боже мій... Яка мерзота! І що менї тепер робить! — заплакала вона. — Дитина-ж моя... він не має права! Я не віддам! Нехай хоч убє мене!

— Найкраще вам поговорити з адвокатом! — вимовив старий; сердега сам трохи не плакав. — Поверніть до К—го, він вам порадить!

На щастє у той же мент почув ся біля дверий дзвоник, і через хвилину увійшов сам старий К—ий. Ми привітали його як рідного і зараз розповіли йому своє лихо.

Він слухав мовчки, схиливши голову. Далї довго нїчого не говорив замислившись, потім підвів голову, пильно подивив ся на Настю і тихо спитав ся:

— Панї, що вам наймилїйше у сьвітї?

— Дитина! — відповіла вона.

— Чи єсть така жертва, що ви для неї не понесли-б?

— Нї, нема!

Він подумав ще трохи і далї став говорити, твердо, виразно, підпираючи свої слова:

— Вам, панї, одно зостаєть ся: вернутись зараз до чоловіка і всїми способами, чуєте, „всїми способами“ (підкреслив він) присилуйте його прийняти вас у свою хату... инакше втеряєте свою дитину... Закон стоїть за право батька, а ви, вибачайте, ще й скомпромітували себе оттими відносинами з молодим хлопцем! Не дратуйтесь, дорога панї, — скоро поправив ся він, примітивши мимохітний рух Настї, — я щиро йму віри у вашу жіночу чесноту, але я знаю закони і знаю пана Воличенка. Під солодкою, ласкавою поверхністю він має сухе і немилостиве серце. Але він, як то кажуть, „бабич“: гарна й молода жінка, така, як ви, панї, може з ним зробить що хоче! Постарайтесь, коли думаєте вратувать своє дитя! Вам то не трудно буде! — усьміхнув ся він, виразно окидаючи поглядом струнку постать і блїде, миле личко молодої жінки. — Чого мати не зробить для своєї дитини! І не гайте часу! Повірте, що там у його єсть кому копатись під вас! Не мало сьвідків, або краще сьвідчиць проти вас і на судї набереть ся! Я знаю вашого чоловіка і знаю дам! Вони нещадні будуть для вас! Але коли

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ви увійдете в його хату, як його жінка, йому буде увірвано! Гляділь тільки, у-друге не давайте йому „доказів“!

Того-ж дня Настя виїхала.

Через тиждень я дістала такий лист:

„Тїточко, голубчико, я зрятувала свою дитину! Але, Боже мій, що воно мене коштує! Скільки сорому, образи, неправди, зради, скільки пониження!

„Він зразу спитав ся, чого я приїхала? І коли я сказала, що вернулась до свого дому, він прикро усьміхнув ся і своїм солодким, млявим, противним голосом — колись таким чарівним для мене! — відповів менї, теж у солодких виразах, щоб я йшла, звідкіля прийшла, а дитину йому покинула... Бо инакше він відбере її судом, а менї прилюдно наробить сорому, сьвідчучи за моє кохання...

„Не знаю, що зі мною й подїялось, де у мене взялась та сила і та підлість! Я з криком і плачем виявила йому, що я його кохаю, що я без нього не можу жити, що коли він мене не прийме, я сама на себе руки наложу! Я відреклась від мого друга, я заклиналась, що тільки з досади на його зради дружила з ним, думала тим повернуть його, чоловіка, до себе і т. и. Де в мене й ті слова увялись! Я як та чайка жалібно кигикала і вимагалась, щоб відвести його подалї від мого дитяти! Думала затуманить його, відвабити моїм криком!

„Він слухав мене, слухав, засьміяв ся і ласкаво сказав: — Не силкуй ся, серце, дурити мене, бо все одно, мене не одуриш! Я митець у жінках і їх психольоґія менї відома! Ти не за мною так побиваєш ся, тільки через дитину! Але ти така натуральна у тій, давно забутій тобою ролї — закоханої у свого чоловіка жінки, така ти сьміливо лукава, зрадлива — я тебе завсїди вважав за правдиву до ідіотизму, — що ти мене знов причарувала! Я не можу обминути цієї покуси! C'est plus fort que moi! Я приймаю тебе знов до своєї хати, моя люба, мила, лукава, зрадлива, небесно-чарівна жінко! Ще знов настане у нас „медовий місяць“, хоч ти може й не дуже тому рада, але я не дуже тим турбуюсь! Я знаю, моя зоре, що річ з ним недалеко зайшла і знаю, що тепер на цїм і кінець буде! У-друге того пережити, що ти пережила, ти не схочеш! Менї вічна ґарантія у твоїй вірности! Я добрий психольоґ! А тепер ось поки що напиши менї кілька слів твойому другу; тобі серце скаже, що написать!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Він подав мені лист; я сіла і написала: „Дорогий мій друже! Простіть мене за ті слова, що я Вам пишу! Єсть щось дорожше мені над Вас, що я трохи не втеряла через Вас і боюсь утеряти! Думаю, Ви мене зрозуміли і не будете вимагати бачитись зі мною! Простіть на віки! Ваш незабутній друг“.

„Чоловік прочитав мій лист, усьміхнув ся і сказав вдоволений: — І де у тих жінок такі слова беруть ся? І виявила свойому другу вірність і разом зрадила його! І нічого не сказала і все сказала! Тільки жінки мають талан на це! Але, признаюсь, я того не сподівав ся від тебе! Ти мені здавалась не мудрою! Як би ти була завсїди така, навряд щоб я глянув коли на другу жінку! А тепер я знов закоханий у тобі! Чарівнице моя!

„Він ухопив мене у свої руки...

„Ох, тїтусю, нема моєї снаги!...“

Бідна чайка! — сказала я собі.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-02 16:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112107989987
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google